

POZADINA ŠPANJOLSKIH DOGAĐAJA

DOGAĐAJI, koji se odigravaju u Španjolskoj zaprepašćuju čitav svijet. Svaki čovjek, koji malo reflektira, pa bile njegove vjerske, političke i socijalne ideje ne znam kakve, pita se: šta je na stvari? Ako je Španjolska katolička, kako to da socijalisti, radikalni socijalisti i radikali triumfiraju? Ako je Španjolska katolička, kako je mogao proći u Cortes constituyentes — Ustavotvornoj skupštini članak, da je Španjolska država bez vjere i da ne može materijalno potpomagati službenike Crkve? Kako su se mogli odobriti članci o vlasništvu, braku i nastavi, koji su u očitoj opreci sa crkvenom naukom?

A ako Španjolska nije katolička, kako to, da se ne prestaju graditi monumentalni i upravo divni hramovi Božji, kao onaj presvetoga Srca na barcelonskomu Tibidabu, onaj Svete Obitelji usred Barcelone, pa oni veliki i temeljiti popravci katedrala u Granadi i Zaragozi, gradnje novih velikih katedrala u Madridu i Vitoriji? Odakle ona jaka katolička štampa sa kakvih 60 dnevnika, koji se izdaju pod crkvenim nadzorom? Preko 65 % školske mladeži prima svoju izobrazbu u katoličkim i to redovničkim školama. Pa one procesije na Tijelovo, kojima na pr. u Barceloni prisustvuje preko 100.000 osoba; pa dan Velikog Tjedna, gdje čitava Španjolska učestvuje u pokorničkim procesijama. U samoj Sevilli se za te dane izdaje na stotine hiljada peseta. Stranci iz svih krajeva svijeta dolaze i ne mogu dosta da se nadive. Zato su se svi začudili, kad je prošle godine 10 dana iza Velikog Petka, kod izbora, Bijela Nedjelja proglašena crvenom nedjeljom. — Dakle su sve te katoličke manifestacije samo neiskrena i oficijelna fikcija?

Na to pitanje nije tako lako odgovoriti. Nije dovoljno imati samo razne utiske; mora se dobro upoznati španjolski karakter, pa onda povijest barem zadnjega stoljeća sve do revolucije, i prema tome ondašnje vjersko, socijalno i političko stanje. Tko to upozna, morat će dosljedno doći na sadašnju pozornicu, gdje se odigrava tragedija nekadašnje slavne i moćne države, u kojoj sunce nije nikada zalazilo.

I.

Jedan od najgenijalnijih poligrafa, što ih je Španjolska ikada imala, Menendez y Pelayo, koji je u 22. godini postao profesorom centralnog sveučilišta u Madridu, napisao je na koncu svoga djela *Heterodoxos Espanoles*, da Španjolska nije homogena ni po svom teritoriju, ni po svojim običajima, ni po svom karakteru, ni po svojoj dugovječnoj povijesti. Tako izraziti karakter, kao katalonski, valencijanski, andaluzijski, baskijski i galicijanski do-

tiču se i podudaraju u gdje kojoj točki i na mnogo načina, ali ipak sa svom nepopustljivom upornošću ostaju kod svoje specifične diferencije. Španjolac općenito jest individualist, voli promjenu, nada sve cijeni svoju ličnu slobodu i neovisnost. I u tomu ga možda ne natkriljuje niti jedan evropski narod. Stoga se je tako ljuto osvetio diktaturi Primo de Riveru, koja je uza silesiju slabih strana, bila ipak relativno i općenito jedna od najblažih u Evropi.

Tipični Katalonac je od naravi radini trgovac; Valencijanac je umjetnik, pun boje i šarolikosti; Andaluzijac šaljivdžija, pečkaš, u prevelikoj mjeri glagoljiv; Galicijac sentimentaln i sanjar, dok je Kastiljanac realista, ljubitelj svoje slavne prošlosti i veliki patriota, Bask je čvrst, poduzetan, jednako se bori protiv morskih valova kao protiv ljudi. Vanredno je religiozan. Većina baskijskih pučkih pjesama jest o lijepoj prirodi, u kojoj se odrazuje ljubav, dobrota i svemoć Božja.

Jedinstvo Španjolske ne potječe niti od geografskog položaja, niti od čisto historijsko-političkih događaja. Jedinstvo Španije ima mnogo dublji korijen; to je jedinstvo duha, jedinstvo vjere i ideala u najužem smislu riječi. Ako se rastrgne to jedinstvo taj vez — Španije, onda od nje ne preostaje ništa drugo nego samo kao kakovi dijelovi rastrganog kraljevskoga plašta ili istesane stijene, koje su nekada bile dio monumentalne, umjetne građevine.

Svaki Španjolac pa bio on religiozan ili bezvjerac ima osim velike individualnosti također prilično onog genijalnog dualizma personificirana u Don Quijotu i Sancho Panzi. Ali to ne dostaje da dadne solidno jedinstvo španjolskomu narodu, osobito, ako mu manjka jedinstvo u katoličkoj vjeri. Druge vjere ga ne zadovoljavaju, jer je Španjolac vrlo logičan i dosljedan, pa zato i odbacuje filozofske nauke skeptika i panteista, teološke nedosljednosti protestanata i istočnjaka. Ako Španjolska želi ostati jedinstvena i velika, mora biti katolička, jer jedino katolička vjera može zadovoljiti pronicavi genij i veliku ljubav i požrtvornost njezinih sinova. Španjolac što je katoličkiji — to je slobodniji i individualniji, što je slobodniji i individualniji to je veći Španjolac — patriota.

Prošlost Španije je vrlo poučna za sve katoličke narode, a možda najviše za nas Hrvate. Dugi niz godina upinju neprijatelji sve sile, da uštrcaju u dušu španjolskoga naroda liberalni filozofski i teološki otrov. Uspjesi su bili vrlo neznatni, ali počesti. I odjedamput se ti neprijatelji svojom velikom spretnošću, lukavošću i stranom potporom nađoše na leđima katoličkog naroda. Ako li ovaj despotizam i tiranija potraju dulje vremena, mogli bismo jedamput vidjeti Španjolsku rastrganu na komadiće, podijeljenu u razne države, državnice, kantone, gradove i nikomu ne podvrgnuta sela i seoca, koja se iza busija bore i tuku.

Španjolski narod ne samo da je bio katolički, nego je bio teološki narod, koji je mogao slijediti teološke ideje i aluzije Lope de Veginih i Calderonovih Autosakramentalnih, koje danas i viša inteligencija teško shvaća. Kao primjer vjerske i dogmatske izobrazbe naroda iznosi glasoviti španjolski pisac 18. vijeka P. Isla D. I. događaj, kako su i žene rado raspravljale de scientia media.

Današnja je Španjolska daleko od one teološke punine prijašnjih vremena. Zašto? Ima tomu mnogo razloga. Najprije kolonijalni ratovi, velika iseljenja u američke zemlje. Mnogi od tih ratnika i iseljenika su se vraćali s novcem u džepu, ali bez vjere u duši i srcu. Takvi su bivali prava kuga za vjerski život naroda. Ondašnji kler nije ulagao truda da spasi te vjerske brodolomce, nego se je na propovijedaonicama natjeravao u gongorizmu,¹ jasan znak dekadencije. Prije bi majke živo i integralno tumačile svojoj djeci nauk, ali sada malo pomalo to u gradovima kod većine prestate. Kod takove djece sva se je pouka sastojala u tome, ako nešto napamet u školi nabuba. Grandiozne procesije i druge vjerske manifestacije su i nadalje upriličivane sa svom pompom, ali je vjerska izobrazba bila zapuštena te je — opet naglašujemo — kod velikog dijela građanskog stanovništva mjesto vjere nastupila tradicija i neka sentimentalnost, koja u moralnom pogledu ne uvida, zašto da se ne može griješiti ili zašto da zabaci koju nauku samo radi toga, što je heretička. Zato je vrlo shvatljivo ono na pr. da u Sevilli 14. augusta ove godine komunisti drže protivvjerski miting, a 15. augusta oni isti stupaju korporativno u crkvenoj procesiji i hoće da nose kip zaštitnice Andaluzije Majke Božje de la Milagrosa.

Kad sam par dana iza onoga vandalskoga paljenja i pljačkanja samostana bio u Madridu pričali su mi, kako su izasrani banditi — dok ih je sadašnji ministar predsjednik, a ondašnji ministar rada nazvao: »moji krasni dečki« — stupili u jednu crkvu da ruše i pale, kad baš opaziše kako svećenik uzima Presveto iz svetohraništa, da ga sačuva od vandalizma. Pokleknuše kod vrata, prekrižiše se, a onda na »posao« ...

Pitao sam razne vođe socijalnog katoličkog pokreta u Španiji i oni mi osim spomenutih razloga nabrojiše također veliku invanziju romana i novela, osobito francuskih, zatim kino, koje je u Španiji vanredno razvijeno sa svojim detektivnim i nemoralnim

¹ Luis Gongora, pjesnik šesnaestog vijeka. Po njemu se je prozvala čitava škola »gongorismo«. To je nešto kao literarni barokizam. Vrlo kičeno, ali bombastično, subtilno i mnogo nepoznatih riječi. Ta je struja bila neko vrijeme vrlo raširena kod običajnih propovjednika.

predstavama. I šport! Španjolac, počevši od svoga zadnjega kralja Alfonza XIII. pa do zadnjega šegrta je strastven športšaš. Časopis, koji nema izvještaja o športu ne vrijedi. Tako te i sama glasilo Marijinih kongregacija *La Estrella del Mar* ima rubriku o športu. A šport baš lišava vjerske poduke i izobrazbe na hiljade mladića i iz vrlo dobrih obitelji, jer ne vide u športu ništa zla.

A i u socijalnom pogledu nijesu katolici toliko radili, koliko su mogli. Imali su dosta sredstava, ali ih nijesu upotrijebili da osvoje radništvo. To su mogli, što je pokazao Isusovac o. Palau, koji je veliku većinu barcelonskoga radništva imao uza se, ali je morao sve napustiti radi nerazumijevanja baš sa strane katolika. A eto oko 300.000 barcelonsko-katalonskih radnika udruženih u anarhističko-komunističkom *Sindicato unico* odlučuje 12. aprila kod izbora i 14. u pitanju državne forme. Da se nije prva Barcelona, a prema tome i čitava Katalonija odlučila za republiku — dvojimo, da li bi sada Španija bila u ovom žalosnom položaju.

Vratimo se na vjersko pitanje.

Iz svega razloženog se čini kao da je pod pritiskom nemoralna i neznanja nestalo vjere u Španiji. Ali nije tako. Ta je pošast zahvatila oko 60% građanstva i najviše 20% iz gradića i sela. Ostali su dobri ili dapače uzorni katolici. Imao sam prilike upoznati razne katoličke obitelji na pirinejskom poluotoku, a osobito odgoj tih katolika. I ja se divim onoj nježnosti i finoći odgajanja s jedne strane, a s druge strane onom čvrstom, živom katoličkom duhu mladeži. Divna je španjolska katolički odgojena mladež. Ova krasna zemlja ima mnogo, mnogo svetih duša. I ti su katolici zadnjih godina, a osobito zadnjih mjeseci razvili silnu akciju. Rekristianizacija je počela na svim područjima. Zadnji protivvierski pritisci sa strane vlade razbuktili su vjerski žar. Iznijet ću samo par ilustracija. Drugom zgodom možda opširnije. Najznamenitije Marijine kongregacije jesu baš u Španiji. Barcelonska kongregacija sveučilištaraca sa preko 2.250 članova djeluje uzorno. Obavljaju noćno klanjanje po crkvama, velika većina dnevno ide na sv. Pričest, a često korporativno svi. Po bolnicama i klinikama nježu bolesnike. Eno nedavno bolničari i bolničarke iz raznih barcelonskih klinika stupiše od jedamput u štrajk. Mnogi umirući i teško bolesni ostadoše sami bez ikoga. — Ne prođe ni jedan sat i već su klinike i bolnice bile popunjene novim besplatnim bolničarima i bolničarkama — požrtvovnim sveučilišnim kongreganistima i kongreganisticama. Oni sa svojim kongreganističkim medaljicama na prsima drže govore po raznim kliničkim sobama, nježu kad imadnu vremena one sa rak-ranama, idu također u odio za gubavce, koji se nalazi kod Barcelone. U predgrađima Barcelone svake nedjelje i svetkovine katekiziraju napuštenu radničku djecu.

S medaljicom o vratu idu pobožno ti sinovi odličnih obitelji po predgrađu, nose sliku ili kip Majke Božje, svoje nebeske Zaštitnice i pjevaju svete pjesme. Kad se djeca oko njih skupe započnu s obukom. Kupe za tu djecu odijela, igračkaka, hrane, slatkiša. Dapače su za njih i za njihove roditelje sagradili i crkvicu, podigli školu te sami plaćaju stalne učitelje za tu djecu. Rade i na raznim drugim područjima: izdaju tjednik, koji se mnogo čita po Barceloni. Oni su prvi pokrenuli ideju, da se kupe potpisi protiv izгона redovnika, a sami su autima i pješke obletjeli svu Kataloniju te skupili 236 hiljada potpisa, koji su u čitavoj Španiji dosada dosegli par milijuna. — Španjolska vlada ukida i zabranjuje u državi Družbu Isusovu, a dvanaestorica od tih idealnih mladića trče isusovačkom Provincijalu i mole ga, da ih primi u progonjenu, ali baš zato Isusovu Družbu. Usput napominjem, da baš ovdje u Španjolskoj najstroži katolički redovi imaju mnogo zvanja i podmlatka: jasan znak žive, duboke vjere.

U republikanskoj Valenciji — još od Blasca Ibaneza — postoji kongregacija, koja ima svoje škole, poliklinike i druge razne ustanove, gdje se brine za zapuštene i siromahe. Jedna je sekcija zrelih i ozbiljnih muževa imala zadaću da bdije i pazi, e se ne bi po Valenciji tiskali, rasprodavali ili bilo na koji način širili razni protivjerski osobito nemoralni časopisi, knjige ili slike. Uspjesi su bili silni.

U Madridu je imao glasoviti Isusovac o. Torres kongregaciju de los Caballeros del Pilar. Mnogu sirotinjsku suzu je otrla ta kongregacija. Samo o njoj bi mogao čovjek napisati posebnu radnju. Propagandistička sekcija, koju je osnovao o. Ayala D. I. pokrenula je dnevnik *El Debate*, jedan od najboljih evropskih dnevnika, ponos španjolskih katolika. Druga sekcija *FAE* (*Federación de amigos de enseñanza*) ima u svojim redovima najbolje pedagoge i učenjake u Španiji; tiska i širi na milijune raznih letaka na obranu vjerske obuke, redovnika i t. d. Osim mnogih djela izdaje znanstveni najvažniji pedagoški časopis *Athenas*.

U San Sebastianu ima o. Otonon D. I. vrlo brojnu kongregaciju muževa, za koje su drugi mislili, da se ti kongreganisti nikada ne trebaju ispovijedati. U Valladolidu su znamenite: kongregacije gimnazijalaca kao i sveučilištaraca u Bilbao, gdje dnevno 300 đaka kongreganista pristupa k Stolu Gospodnjemu. — U Sevilli, Malagi, Alicantu, Granadi — zaista se je radilo. I zato su škripali zubima bezvjerci raznih dlaka, jer su vidjeli da katolička ideja sve osvaja i da bi ubrzo mogla potpuno onemogućiti svaki njihov rad; i zato se dolaskom republike baciše s onim divljačkim bjesnilom na crkve i samostane, da na taj način iskale svoj jed. U Malagi na pr. osnovao je Isusovac o. Aicard dom, gdje su nalazili besplatno noćište radnici, koji nijesu imali stana. Preko dana idu na posao, a kad se vrate nađu sve lijepo pripravljeno i

uređeno od gospođa iz grada. Nikakva poštena razloga nijesu imali revolucionarci, kad su spalili to zaklonište: Dom siromaha onoga Isusa. — U Alicantu imali su Salezijanci oko 500 one najsiromašnije djece u svom kolegiju. Zašto su spalili taj kolegij? *Masonski Diario de Alicante*² iskreno priznaje: »Jer su slavili u procesiji Mariju Pomoćnicu i tako su prolazili kroz glavne ulice, po Esplanadi, uz obalu. Malo da nije čitav grad postao grad Marije Pomoćnice.« — Eto to su razlozi onoga sektarskoga divljaštva i progona.

² Od 14. V. 1931.

I u Španjolskoj se je kao sunce jasno pokazalo, koji su ljudi kulturni i civilizovani; koji su pravi prijatelji, promicatelji i zaštitnici umjetnosti, znanosti i narodne kulture, i koji su njihovi pravi rušitelji. Razne spaljene i porušene crkvene zgrade bile su ponos španjolske nacije: mnoge od njih bile su prvorazredna arhitektonska djela; kroz vjekove su crkvene ustanove skupljale i čuvala razne umjetnine, na kojima je Španjolskoj sav svijet zavidio, kojima su se nadahnjivali umjetnici iz svih krajeva svijeta. Nestalo je toga skupa sa raznim znanstvenim djelima, sa raznim znanstvenim laboratorijima, kabinetima, muzejima. Nestalo ih zajedno sa raznim ustanovama za radnike, radničku djecu, siromaha. U novom izdanju Bedeckera morat će se mnoge bivše znamenitosti isključiti. Osvrnimo se samo na tri grada: Alicante, Malaga, Madrid.

Alicante: 8 spaljenih crkava, 6 spaljenih zavoda, 2 spaljena samostana, 1 spaljeno sirotište, 1 spaljeni gostinjac, 7 opustošenih i porušenih crkava, 1 dom duhovnih vježba, 3 opustošena i narušena zavoda, 4 samostana, biskupska rezidencija i 1 župni stan. Spaljene su originalne umjetnine: velika zbirka talijanske i sevilanske škole iz 14. i 15. vijeka, zatim 2 predragocjene od Ribere, dvije od Vincenta Lopeza, jedna sevilanske škole, razne čipkarske umjetnine sevilanske škole iz 17. vijeka; 2.000 umjetničkih rezbarija; velika zbirka arapskih umjetnina iz 10., 11. i 12. vijeka.

Malaga: 5 spaljenih, a 8 opustošenih i porušenih župskih crkava. Drugih crkava: 3 spaljene, 6 porušenih; pet zavoda spaljenih, 7 opustošenih; pet samostana spaljenih, 6 opustošenih; biskupska rezidencija spaljena.

Umjetnine (sve originali): 17 veličanstvenih slika od umjetnika Juan de Mena; razne od Tiziana; zatim razne iz 13., 14. i 15. vijeka; dvije od Juan Nino de Guevera; jedna od Lorenza Armengol de la Mata, jedna od Manrique de Lara. Znamenito kiparsko djelo od Alfonza Cano, jedno od Franciska Gomez Valdivieso; jedan veliki arheološki muzej.

Madrid: 7 spaljenih crkava, 4 spaljena zavoda, 3 spaljena samostana, 2 besplatne škole za radničku djecu (imale su 800 sirotinjske djece); tri opustošene crkve, 2 samostana, 1 zavod. Tri spaljene biblioteke, od kojih je samo jedna imala blizu 100.000 svezaka, a nekoja od tih djela bila su jedina na čitavom svijetu. Propadoše razni starinski manuskripti, odoše rukopisi sv. Terezije, sv. Ivana od Križa, P. Colome. Zatim 10.000 dokumenata o diplomaciji, 14.000 dokumenata o crkvenoj povijesti, 6.000 fotografija i 4.000 diapozitiva o Paleografiji i velika zbirka historijskih predmeta. Zatim dragocjene originalne slike:

II.

Rekli smo da priličnom dijelu Španjolaca manjka solidna vjerska izobrazba. I da je taj preporod bio nadošao... Ali kako **to**, da je baš u tom času nadošao tako kobni udarac? Tomu su mnogo pridonijeli razni politički faktori, koje kanimo napomenuti.

Koncem prošlog stoljeća čitava se je španjolska politika osnivala na dvjema velikim političkim monarhističnim strankama: konzervativnoj (katoličkoj) i liberalnoj. Druge dvije katoličke stranke (karlisti i integristi) i dvije republikanske (socijalisti i republikanci) bili su u takvoj manjini, da nijesu ni sanjale, e će ikada stupiti na vlast.

Kada bi se predsjednik konzervativne stranke Cánovas de Castillo umorio na predsjedničkoj stolici, ustupio bi mjesto slobodnom zidarar Sagasti, šefu liberala. I te izmjene konzervativaca i liberala na ministarskim stolicama bivale bi svakih par godina, ako ne i češće. Često dapače bez ikakva razloga. Šef stranke je bio sve. Ostali političari nijesu na drugo mislili, nego da se što više priljube šefu stranke, ne bi li si tako osigurali poslanički mandat ili ministarsku stolicu. I tako je stupio na pozornicu politike muž, kakva Španjolska nije dugo imala. Pronicav i okretan političar, divan govornik, sjajan organizator. Mladi je to otočanin sa Mallorke — *Aniun Maura*. Približivši se šefu liberala Gamazi zatraži od njega ruku kćerke mu, koju dobi, a iza toga poslanički mandat. Kada ga je Cánovas prvi put čuo u Cortesima gdje govori zapita za njegovo ime. Odgovoriše mu: »*Maura, zet Gamazin*.« Cánovas uzvrat: »*Brzo će se govoriti, da je Gamaza tast Maurin*.« Tako je i bilo. Ne slažući se sa ideologijom liberalne stranke pređe Maura u konzervativce, kojima postade i predsjednikom.

1 od Sanchez Coello, 2 od Ferrana, 2 kiparska djela od La Roldana, jedno od Coullaut Valera; zatim razna umjetna djela iz doba Renesanse, Baroka i t. d. Pa isusovački *Instituto de Artes e Industrias* jedini u Španiji, a jedan od najboljih u Evropi, jedan veliki prirodopisni muzej, pa psihološki, psihotehnički i biološki laboratorij i napokon jedan arheološki muzej. - - To su samo tri grada.

Usput napominjem, da ona tri dana vandalizma nije smjela ni policija, ni civilna garda, a ni vojska uredovati. Nijesu smjeli ni metaka nositi, vatrogascima je bilo strogo zabranjeno gašenje: smjeli su samo braniti susjedne kuće. Kad su slijedeći dan neki rekli da bi trebalo i na banke navaliti, odmah se je za obranu upotrijebio sav ratnički aparat.

P. S. Međutim su izašle na javu sve pojedinosti te barbarske pljačke. Glavni njeni organizatori su ministar Pravde de los Rios i njegov sudrug ministar mornarice. Mjesec dana prije paljenja bilo je već dogovoreno, tko će zapaliti koje samostane i crkve. U tu je svrhu de los Rios dobio iz Moskve 48 milijuna peseta. Isti je ministar sâm lično zabranio vatrogascima i policiji, da bilo kako pritekne u pomoć samostanima, kad budu javili, da je u njima vatra, osobito u glavnoj isusovačkoj rezidenciji u Madridu. Jednako je de los Rios spriječio, da krivci požara budu kažnjeni, kad se o tom bila povelala riječ. De los Rios — kao i još četiri ministra — članovi su lože. Javna je tajna, da su ta gospoda marionete u rukama boljševičkog Kremlija i madridske lože.

Maura je bio stalar odlučan, nepopustljiv. Dapače i naprama samomu mladomu kralju Alfonzu XIII. Stvar je razumljiva. Maura potječe iz skromne obitelji, uspeo se je samo pomoću svojih ličnih zasluga. Nazivaju ga modelom profesionalnih parlamentaraca, umjetnikom. Bio je čvrstog, duboko katoličkog uzornog karaktera, koji nije ni pred kim uzmicao. I takav predsjednik vlade bio je nešto previše, da ne rekнем neshvatljiv za jednoga mladoga dječaka-kralja, puna mladenačkoga života i krvi. Zato oduzme povjerenje Mauri i daje ga Eduardu Dato. Niti ne sluteći — pocijepao je time kralj katoličku konzervativnu stranku. Posljedice su bile kobne. Nastaju bijede. Dato počе uređivati socijalno zakonodavstvo, ali kao plaću dobi revolverski hitac iz ruku Casanellas.³ Dolazi Canelajas, ali ga ubiše republikanci. Maura je bio pozivan samo u teškim i kritičkim časovima, ili kada je trebalo hitno nastupiti; i to ne od Alfonza XIII., nego od njegove majke.

Bez Maure, Data, Canelajasa morao je kralj tražiti političare druge, treće ili čak četvrte klase, koji su se iskazali potpuno nesposobnima i kod naroda izgubili svaki ugled. Vlade su se mijenjale svaki čas. Veliki neredi nastupiše po čitavoj Španjolskoj; u Barceloni na dnevnom redu anarhistički atentati. Tamošnji generalni kapetan Don Miguel Primo de Rivera nije toga mogao više gledati i pomoću vojske zauze vladu. Narod primi diktatora s velikim entuziazmom. Ako ga kralj ne primi računao je na potporu nedavno preminulog don Jaima, koji je pretendirao na prijestolje. Ali ga je Alfonz XIII. primio i ako mu je majka-kraljica bila protivnog mišljenja: »Sinko, ovaj si čas potpisao dekret o svom progonstvu«.

Španjolska je pod diktaturom silno uznapredovala: mir, rad, materijalni prosperitet u velikom stupnju. (Na pr. sve glavnije ceste asfaltirane). — Nekoji sada hoće da identificiraju rad Crkve sa radom diktatora. Ne želeći markeza de Estella Primo de Riveru lišiti velikih zasluga, potrebno je ipak da navedem riječi kardinala Segure, koji je morao često dolaziti u doticaj sa diktatorskom vladom: »Možda nije bilo ni jedne vlade kod prijašnjeg režima, gdje bi se Crkva spotala o tolike poteškoće kao sa diktaturom.«

Osim toga diktator i Martinez Anido, njegov ministar unutrašnjih djela, bili su liberalnog mentaliteta a vojničkih metoda. I odatle njihove tri velike pogreške: prema radnicima, vojnicima i Kataloniji.

Držao je, da će riješiti radnički problem potpomažući socijaliste i Sindicatos libres, koji su se vanredno

³ Taj isti Casanellas je kod ljetošnjih izbora za sebe pravio reklamu dodavši uz svoje ime: »koji je ubio Data.«

širili pod zaštitom vlade i ministarstva unutrašnjih djela. »*Sindicato libre* i *Sindicato unico* ugušise potpuno katoličke sindikate, uza sva nastojanja i proteste kardinala Reig-a i njegova vrijednog nasljednika kardinala Segure.

O vojsku se je ditaktor spotakao, kad je jednim potezom pera dokinuo artiljeriju. Time je njegov ugled silno pao kod vojske, koja se je radi toga postupka i radi *Narodne obrane* — *Junta de defensa* pocijepala u dva tabora.

Katalonija, odakle je nastupio Primo de Rivera, pozdravila ga je na početku kao svoga oslobodioca, ali malo kasnije ga je smatrala svojim tiranom. Teško je upravljati ovom španjolskom pokrajinom. Jedini sveti Franjo Borgija, katalonski podkralj, znao je svojom svetošću, pa finom i blagom taktikom predobiti za sebe taj narod. Primo de Rivera je držao da će iščeznuti katalonizam, ako upotrijebi čvrstu šaku: dokinuo je sve privilegije, zabranio katalonsku zastavu, ukinuo katalonski jezik. Ali time je u Kataloniji napokon prevladalo mišljenje da Monarhija sa svojim centralizmom neće nikada Kataloniji dati one slobode, koju ona za sebe traži. Zato su si postavili ideal republiku sa federalizmom. Razumljivo je, da je prva *Ciudad Condal* (Barcelona) iza aprilskih izbora proglasila republiku, što je bilo od sudbonske važnosti za čitavu Španiju.

S navedenim kriterijem discipline i liberalnim mentalitetom diktature izvana je vladao mir i poredak, ali iznutra se je razvijala velika socijalistička, komunistička i nemoralna propaganda. Svi oni elementi, koji nijesu imali žive vjere, padoše u njihove zamke. Diktatura je bila preduga života. Napokon su svi od nje zazirali. Ta Španjolac je slobodnjak. Napokon, kažu, da je sama kraljeva majka pozvala Sanchez Guerra da se podigne, što je zaista i dovelo do pobune artiljerije. Primo de Rivera je uvidio, da ga je svatko ostavio, a bio je već umoran i pobolijevao je. Zato odloži vlast i ode u Pariz... Berenguer, koji je bio poznat kao protivnik Primi, stupa na vlast. On je nešto iz odioznosti naprama Primi, nešto da udovolji republikancima, koji su se počeli silno širiti, išao za tim da uništi sve što je diktatura stvorila, pa bilo to i neznama kako dobro. To nije zadovoljilo nikošta, a najmanje republikanske elemente, koji su i ovu zgodu upotrebljavali protiv monarhije. Berenguer ih je htio ušutkati raznim popuštanjima, ali oni su već čeznuli za višim... Naprave točne planove za navalu. Poznat je njihov pakt u San Sebastianu. Tu su se ujedinile sve republikanski zadvojene struje. Sastavili su dapače i vladu, koja je u aprilu stupila na vlast. Pobunjuju vojsku u Jaci, za koju je pobunu Alcalá Zamora dao ½ milijuna peseta. Slijede aeroplani kod Madrida na *Cuatro Vientos*, pa sveučilišna omladina. Sve te bune su bile ugušene, ali su se ispoljili svi simptomi rastvaranja i raspadanja.

Berenguer odstupa, dolazi Aznar, čovjek daleko od svake politike. Romanones ga je postavio, e da on sam (Romanones) može raditi što ga je volja. Imao je provesti izbore, najprije općinske, a onda za ustavotvornu skupštinu. Osim Romanonesa imao je Aznar na vladi i druge, stare, diskreditirane, predikatorske političare. Narod je bio ogorčen, općenito se počinje misliti na nove ljude. Republikanci to sve sjajno iskorišćuju za svoju propagandu. Izdaju milijune, mnogo bogatiji monarhisti u Madridu samo 2.000 peseta za tisak jednoга letka. Republikanci ipak bez katolika ne bi mogli pobijediti, zato daju svečana obećanja, da će braniti i štovati katoličku vjeru španjolskog naroda. Glasovita je od onoga vremena fraza: »Republika dnevne pričesti.«

U glavnijim gradovima, gdje su i onako imali većinu, postavljaju zajedničku listu, da pobjeda bude što izrazitija. I jedva su se otvorile žare za skrutinij, kad agencije, radija, telefoni, posebna izdanja dnevnika počеше iznositi fantastičke pobjede republikanaca. Brojke, izmišljene u usijanim glavama novinara elektriziraše čitav narod. Mnogo veći broj glasova pao je za monarhiste, ali to se saznalo, kad je već bilo prekasno. Katolici su istupili na mnogo mjesta pocijepani. U Barceloni podijeljene katoličke stranke dobile su samo 6 (šest) vijećnika, a ujedinjeni protivnici 44, premda je za katoličke stranke pala većina glasova.

Još prije izbora se vidjelo, da monarhija nema simpatija. Narod nije bio protiv lično čestitoga i dobrog kralja Alfonza, ali je bio protiv njegovih nesposobnih vlada. Mnogo je utjecala i bolest, koja muči kraljevu djecu.¹ Zato je razumljivo, što su premnogi katolici, svećenici, pa i redovnici u mnogim mjestima dali svoje povjerenje republikanskim vodama, koji će ih, pogazivši svoja obećanja, mjesec dana kasnije robiti i paliti.

Triumf je bio silan, neočekivan, trebalo ga je iskoristiti. To su i učinili. Preko noći jednostavno zauzeše sve općine pa dobili ili ne dobili kod izbora većine. Ta agencije, radija, telefoni, štampa sugerirali su javnom mišljenju, da su svagdje pobijedili republikanci. Kasnije se je saznalo, da je sve bilo ugovoreno i utanačeno između republikanaca i raznih agencija, te uprave radija, telefonskih ureda i mnogih dnevnika.

Iz toga se vidi, da monarhisti nijesu skoro ništa radili za izbore ni kod izbora, a republikanci ujedinjeni sa socijalistima, sindikalistima i radikalima upotrijebiše upravo sve, što god se je dalo i moglo upotrijebiti. Tako odnesoše u mnogim gradovima većinu.

U Madridu se za to vrijeme žurno radilo, pregovaralo, savještovalo. Generali su bili podijeljeni: neki htjedoše opet upotrijebiti silu, drugi se izjaviše, da neće raditi proti volje naroda. Istog su mišljenja bili i političari. Većina je bila zato da kralj ode, oso-

¹ Boluju od *hemofilije*, iste bolesti, od koje je bolovao i posljednji ruski carević. Monarhiju je također oslabila i 60 godišnja borba samih monarhista o ličnost, koja ima da vlada.

bito Romanones. Don Alfonso XIII. uvidio da bi moglo lako doći do strašnog krvoprolića, jer republikanci iza ovih briljantnih manifestacija ne misle popustiti. Osobito kad su vidjeli, da su monarhisti potpuno klonuli. Kralj je odbio svaku ponudu, da se prolijeva bratska krv i predao svu vlast novoj, privremenoj republikanskoj vladi. U privatnom pismu moli novog predsjednika Alcalá Zamoru, da brani i štiti katoličku vjeru španjolskog naroda. Monarh je slutio, što se sprema katolicima.

III.

Socijalisti i radikalni socijalisti zauzeše veliku većinu ministarstava. Socijalisti su također proveli popis pučanstva i pripravili sve za nove skupštinske izbore. Zato se nije čuditi, što su izišli kao najmoćnija stranka kod izbora za Cortese. Iza njih odmah slijede radikali, jer se njihov šef Lerroux u svojim govorima, izjavama i skupštinama pokazao konzervativnim. Zato katolici listom njemu dadoše povjerenje. I tu su se katolici ljuto prevarili. Ta Lerroux je šef masona u Kataloniji, a to se je očito pokazalo i kod glasovanja čl. 24. ustava. I to je jedan od razloga, što od 467 zastupnika — katoličke stranke ne mogoše dosegnuti niti 100 mandata. Drugi razlog jest, što su skoro u većini mjesta katoličke liste jednostavno bile zabranjene od novih socijalističkih i radikalno-socijalističkih činovnika. Radi toga se je n. pr. u izbornom kotaru Alcalá Zamora (Jaen) 68% birača jednostavno usteglo od glasovanja. Treći razlog jest, što je novostvoreni izborni zakonik bio udešen baš protiv katoličkih stranaka, a u korist ujedinjenih ljevičara. U nekim krajevima iziđoše katolički zastupnici, ali im odbor jednostavno saopći, da nijesu dobili dotični kvocijent glasova (n. pr. Herreri u Madridu i t. d.). — Išlo se je na izbor s ceduljom, koja je nosila ime kandidata dotične stranke, ali boja cedulje je odavala stranku i s revolverima u rukama branili su da se stavi cedulja katoličkih zastupnika. »Ne treba klerikalnih stranaka«, vikali su. »Da nijesmo protiv vjere, jasan je dokaz, što je na vladi Alcalá Za-

* Doista i Miguel Maura i Alcalá Zamora često naglasuju svoje katoličanstvo. Idu nedjeljom i svecem k sv. Misi. Također imaju želju, da bi u republici vladao mir i poredak. Ali je li to dosta, da budu pravi katolici? Postupanje ove dvojice gospode u mnogim zgodama se potpuno kosilo s katoličkim duhom. Par ilustracija: Tjeraju i progone na nedoličan način velikog patriotu, oca sirotinje, predsjednika katoličke akcije, primasa Španije, a ruskim komunistama daju svu slobodu da rovale po Španiji; uredniku moskovske *Pravde* otvaraju sva vrata. Kao ministri nikako se nijesu katolički ponijeli kod paljenja i rušenja kulture u svibnju. Maura je — u nadi, da će k njemu priletjeti svi katolici — kod izbora progono katoličke stranke: išao je rukom o ruku sa

i Maura, sin glasovitog Antuna, bili su samo figure, s kojima su se socijalisti igrali.

Naravno s takvim postupanjem republika je izgubila mnogo simpatija kod množine oduševljenih, bivših katoličkih republikanaca. Katolici, koji su lojalno i iskreno prihvatili republiku i koji su htjeli mnogo raditi za njezin boljitak, a premnogi, koji su pridonijeli njezinu ostvarenju, s pravom se razočarale, kad im vlada počne donositi razne zakone o lajicizmu i sekularizaciji; pa zatim ono vandalsko paljenje, rušenje, plijenjenje crkava, samostana, a to sve insinuirano od nekih ministara, a među njima sadašnjeg predsjednika Azana i de los Rios-a.

Drugo je veliko razočaranje za katolike u skupštini odglasani 24. čl. ustava, koji glasi:

»Sve vjerske sljedbe će se smatrati kao udruženja podvrgnuta posebnom zakonu.

Država, kraj, provincija, općina ne će uzdržavati, pogodovati niti ekonomski pomagati vjerske ustanove.

Posebni će zakon urediti svećeničke plaće i to najdalje u vremenu od 2 godine. Ukidaju se oni vjerski redovi, koji osim triju kanonskih zavjeta, polazu posebni zavjet poslušnosti auktoritetu različitu od legitimnog državnoga. Njihova će se dobra nacionalizirati i upotrijebiti u dobrotvorne i naučne surhe.

Ostali vjerski redovi će se podvrci posebnom zakonu, udešenu na slijedećim bazama:

Prva: Ukinut će se redovi, kojih bi rad bio opasan za sigurnost Države.

Druga: Oni redovi, koji mogu opstojati, uvesti će se u posebni registar, koji će spadati pod ministarstvo Pravde.

socijalistima. Zabranio je 13 katoličkih navaro-baskijskih dnevnika, i to da je jedino bilo protiv njih, jer su katolički. Slično Madridski: *Siglo Futuro* i neko vrijeme *El Debate*, a bljulavim listovima kao: *»La Traca«* i *»Fray Lazo«* pušta da pišu najogavnije stvari. Tu je misao jako naglasio odlični katolički parlamentarac Agirre na veličanstvenoj katoličkoj skupštini u Barceloni 1. XI.

Maura i te kako vidi da je vjera javna stvar, ipak u svom famoznom govoru, što ga je održao u Union Mercantil u Madridu 24. listopada, ne odobrava katoličkih stranaka, jer da je vjera privatna stvar. On se u istom govoru pokazao za rastavu Crkve i Države, odobrava progon nekih katoličkih redova, sumnjičavi novi katolički revizionistički pokret. — A s druge je strane opet protiv ljevice — ta on je »katolik«. Zato ga je skoro cjelokupna stranka kudila.

Maura je — oprečno svomu ocu — nagao. Alcalá Zamora je mnogo mirniji. Ali je mnogo opasniji. Kada mu godi — onda je katolik, a u protivnoj zgodbi — udara protiv njih. On bi želio privući simpatije svih katolika, a onda da ga ljevica izabere za predsjednika republike, gdje bi potpisivao protivjerske dekrete, kako se to uistinu i dogodilo. Uostalom dovoljno je spomenuti, da je štampa iz masonskih i drugih izvora jasno dokazala, e je »slatki« g. Alcalá Zamora mason (cf. rašireni barcelonski »DIC« od 28. augusta 1931. »*Documentación Espanola*« (Buenos Aaires) 15. jula 1931.; *Hosana* od 1. aprila 1931.

Treća: Redovi su nesposobni da steku ili zadrže za sebe ili za drugoga više dobara, nego što im se nakon opravdanog i od vlade odobrenog razloga odredi za njihovo uzdržavanje ili za direktno izvršivanje njihove svrhe.

Četvrta: Zabranjuje im se da se bave industrijom, trgovinom i poučavanjem.

Peta: Podvrgavaju se svim državnim poreznim zakonima.

Šesta: Dužni su, da godišnje podnesu račun o potrošenim dobrima u svrhe reda.

Dobra vjerskih redova mogu biti nacionalizirana.»

Još prije vlada je provela rat protiv nekih crkvenih dostojanstvenika, a osobito protiv kardinala Segure. Osobito su vikali, da je Njegova Eminencija monarhista, da je u savezu s Alfonzom XIII. Tako potpuno nepravedno istjeraše biskupa iz Vitorije, a kardinala Seguru prisiliše da odstupi. I on se je odrekao toletanske nadbiskupije. Ta republikanci su bili uvjerali i katolike, da će demisijom kardinalovom nastupiti potpuna sloga između Države i Crkve. Dapače su obećali i povoljan konkordat. — Malo kasnije se jasno dokazalo da kardinal nije bio ni u kakvoj vezi s don Alfonzom protiv republike, nego naprotiv se dokazalo iz onoga »t a j n o g a d o k u m e n t a«, kojim je vlada operirala, ali ga nikada sama nije htjela objelodaniti, da je u tom pismu kardinal sokolio kler i vjernike, da oštvoju vlast i suraduju na prosperitetu republike. S njegovom demisijom nije došao mir, nego su se neprijatelji Crkve osokolili. Osjećali su, da bi taj sveti, ugledni crkveni dostojanstvenik svojim ugledom mogao spriječiti priznanje čl. 24. Maknuvši primasa postadoše masoni još kud i kamo naprasitiji.

Još u predvečerje glasovanja spomenutog 24. čl. uza sve zle slutnje, imali su katolici nade, da će se naći formula, koja će zadovoljiti obie strane. Poslije govora de los Riosa, Alcalá Zamora, Hurtada i Gil Roblesa, iznesena je formula, koju su katolici prihvatili. Masoni uvidješe, da bi mogli izgubiti ovu zgodnu prigodu i još isti dan u samoj skupštini formiraše jednu centralnu ložu, koja će sve sile i sva sredstva upotrijebiti da izvuče pobjedu. I ta loža odbaci predloženu formulu. Tada su neki nepolitički, vrlo ugledni katolički muževi uzeli na se teški zadatak te su išli od zastupnika do zastupnika. Ako se nekoje nije moglo posjetiti utjecali bi na njihove prijatelje, ne bi li ih oni sklonili. Iza raznih sastanaka, konferencija i posjeta prevladalo je uvjerenje, da će katolici od 467 zastupnika imati uza se 236, dakle većinu. Veselje je bilo veliko. Kroz to vrijeme bio je pun Madrid katoličkih, a i protivničkih letaka. — Loža je zdvojno radila. Predsjedništvo skupštine odlučí, da će se glasovati u subotu 16. listonada.

13. listopada nitko nije očekivao, da će sjednica trajati čitavu noć. Mnogi naveče ostaviše skupštinu: neki da se odmore i priprave za sutrašnju i prekosutrašnju borbu, drugi se opet jedno-

stavno povukli, jer ne htjedoše snositi nikakve odgovornosti radi toga pitanja; neki opet iz čistoga stida, jer nijesu mogli slušati kočijaške izraze i divljanje raznih zidara, bravara, šoferu, stolara, športaša i t. d. Sami ljevičarski listovi se stide iznijeti govore svojih vrijednih drugova. — Nijesu ni slutili, da će baš ta noć biti odlučna. Ta još je bilo u programu nekoliko katoličkih govornika, imao se je također čitati zajednički manifest sve petorice provincijala španjolskih provincija Družbe Isusove, što su ga upravili na Cortese.⁶

Uočivši loža, da joj je većina protivnika otišla, stavi odlučni zahtjev, da se sjednica produlji, sve dok se ne odgla su je članak. Predsjednik Cortesa Bestiero prihvati. Burna je sjednica trajala od 4 popodne do 7¼ slijedećeg dana (14. listopada). Od 467 zastupnika, što ih imadu Cortesi, glasovalo je 168 u prilog i 59 protiv 24. čl. Ustava. Nastaje kriza vlade, jer predsjednik A. Zamora i min. unutarnjih djela Maura predaju neopozivu ostavku: »Kao katolici ne možemo toga odobriti, a kao ministri nećemo biti jaki da ugušimo bune i velike nered e, koji će se radi toga poroditi.«

Loža postavi dosadašnjeg ministra rata, koji je prije glasovanja 24. čl. rekao: »Da, sloboda, ali za katolike nikakve slobode.« I u svom prvom predsjedničkom govoru reče: »Španjolska više nije katolička«, te opetova ideju, koju je dao dan prije za izgon Isusovaca: »Pravda za sve, ali prije pravde jest spas republike.« Napominjemo, da je Azana prije dolaska republike bio nekoliko puta u Rusiji, e da se moralno i materijalno »u s p o s o b i« za predsjedničko mjesto u svojoj domovini.

Dakle od 467 zastupnika glasuje 168 za i 59 protiv čl. 24. Jesu li tih 168 poslanika zaista zastupnici većine španjolskog naroda? moralni predstavnici Cortesa? A kako je tih 168 zastupnika uopće došlo do poslaničkog mandata? Većina dijelom silovito, a dijelom prevarom i izrično obećavajući katolicima, da ne će čirati u vjeru i vjersko osvjedočenje, nego naprotiv, da će je braniti i štititi.

Kad je odglasan čl. 24. Ustava katolicima je svejedno, što je slijedećih dana prošao članak o bračnoj rastavi o ukinuću privatnih škola i t. d. Katolici su čitavom tom ustavu navijestili rat. Sve desničarske stranke su stvorile zajedničku »Partido revisionista«. Izdali su proglašenja na sve katolike, da im se priklone, pa bili republikanci ili monarhisti, centralisti ili autonomisti. Računaju sa sigurnim uspjehom kod slijedećih izbora. Nije stvar take nevjerovatna, jer nezadovoljstvo iz dana u dan raste, a katolici se

⁶ Manifest je iznijela skoro sva štampa. I ona neutralna ga je popratila s najsimpatičnijim izrazima. — Kod nas ga je u cjelosti donio *Katolički list* br. 45.

vjerojatno ne će više dati tako lako zavarati. Azani je unišao strah u kosti. Radi toga reče: »Republika će se pobrinuti, da je se respektira, pa ako treba i da je se boji.« Zato je zadržao ministarstvo rata, jer pošto je ispremetnuo čitavu vojsku, umirovio 11 hiljada oficira, pozatvarao nekoliko generala, zna on — koji nikada nije bio vojnik — da ne može računati ni s onima, koji su još ostali. Zato bi htio da general Sanjurjo odstupi od vodstva civilne garde, (slično kao kod nas žandarmerija) koju Azana želi ukinuti. Budnim okom pazi na mornaricu, koja je otvoreno protiv njega i uopće protiv republike. Izdaje ovih zadnjih dana drakonske zakone »o obrani republike«. U konstituciji zabranjuje da redovnici i redovnice smiju podržavati škole, a već slijedeći dan izdaje naredbu: »kojom se zabranjuje, da redovnici zatvaraju škole pod kaznom konfiskacije zgrade i ostalih dobara, jer je opasnost, da u javnom poretku nastupi konflikt, budući da se 65% mladeži nalazi u rukama redovnika.«

Svatko vidi da stvar stoji vrlo slabo. Mnogo i javno se već govori o agoniji republike. S velikom se nervozom očekuje, šta će biti. Treba naime znati, da ogromna većina španjolskih obitelji imaju kojega člana svećenika, redovnika ili redovnicu, a upravo sve imadu među klerom kojega prijatelja. I to je jedan od razloga, da katolički zastupnici, koji su ostavili skupštinu i među narodom povelili silnu akciju, dobivaju toliko privrženika. Baski i Navarci su jednostavno izjavili, da oni neće dopustiti, e ijedan redovnik bude istjeran s njihova teritorija. Mnogi katolici svih staleža stavljaju sebe i sve svoje na raspolaganje progonjenim redovnicima. Jedan vrlo uvaženi socijolog mi reče, da je priznanjem čl. 24. Ustava, odglasana smrt republike.

IV.

Katolici više ne stoje prekrštenih ruku, silu odbijaju silom. Nema više straha ni kompromisa. Vide protivnici, da se je probudio lav, koji je prije spavao. Ovdje bih mogao navesti mnogo slučajeva: kao u Sevilli na sveučilištu, na Barcelonskom sveučilištu i u samom gradu, po raznim gradićima i selima, u Bilbau, pa u Pamploni, gdje su ljevičari htjeli pokidati katoličke plakate, ali zato su tridesetorica bačena u rijeku.⁷ Po svemu se vidi, da šačica zulumčara ne će dugo haraćiti nad španjolskim katoličkim narodom.

⁷ Još samo jedan od mnogih događaja. U Sangüessi, (Navara), je neki Pestana počeo glumiti protiv vjere. Sleti se čitavo selo. Uhvate toga »junačinu«, odvedu ga na most rijeke. Tamo ga svežu užetima i spuste ga do vrata u vodu: »Viči: Živio Krist Kralj!« »Živio Krist Kralj!« »Jače, ne čuje se dobro!« »Živio Krist Kraaalj!« Tako je morao pola sata iz rijeke slaviti Krista Kralja.

Daci na raznim sastancima i po ulicama oponašaju madridske Cortese. Narod uživa u duhovitosti svoje mladeži. Kod mnogih se opaža na prsima zelena boja. Na njoj nema ništa. »Zelen« znači španjolski »verde«. A »verde« je također anagram uzet od riječi Viva el Rey de España — Živio španjolski Kralj. Protiv policije se brane, da zato nose zelene vrvce, što je zelena boja znak nade, a oni da ipak imaju pravo kao i svi Španjolci da se nadaju boljoj budućnosti.⁸

Uza sve to horizont je vrlo taman. Alfonz XIII. jest izmoren, istrošen. Za 29 godina kraljevanja imao je skoro same nesposobne ljude. — Nekoji govore o njegovu mlađem sinu Juanu: »Por enero Juan Tercero.«

Katalanski problem se ne rješava povoljno ni pod republikom. To također jako mnogo smeta konsolidaciju. Katolici katalanski izjavljuju, da su najprije katolici, a onda katalanisti.

U Andaluziji je vatreno radničko pitanje. Tamo ima dosta komunista. Radi toga su dnevne bune u Sevilli, Malagi, Cadizu, Cordobi. U tom južnom dijelu poluotoka zemlja je skoro sva u rukama nekolicine latifundista, a ostali su većinom prezreni kmetovi. Hoće podjelu zemljišta. Republikanska vlada, kojoj su mnogo pomogli i ovi najsiromašniji bijednici u nadi, da će kod novog poretka biti barem smatrani ljudima, šalje protiv njih vojsku, avioplane i civilnu gardu. »Prije smo bili robovi, nismo imali vlasništva, ali smo imali kruha, a sada i nadalje robovi bez vlasništva, ali i bez kruha.«

Valencijansko sveučilište, koje je po velikoj većini profesora i slušača strogo katoličko, protestiralo je protiv antikataličke politike prosvjetnog ministra Dominga, koji nije bio sposoban ni da položi učiteljske ispite; a i sada je još kao ministar suradnik jednog od najprostačijih pornografskih tjednika. Prije nego se otvorila nova školska godina odoše korporativno profesori i daci u katedralu na službu Božju i zaziv Duha Svetoga. Kad im je iza toga u sveučilišnoj dvorani htio govoriti ministar prosvjete — jednostavno ga istjeraše van.

U Barceloni su zadnje dvije nedjelje bili naknadni izbori i oba puta pobijedili katolici. U Bilbau isto tako. U Andaluziji jako porasli komunisti. U Madridu je vlada upotrijebila sav aparat, da kod tih naknadnih izbora dotuče mladoga Primo de Riveru, sina bivšeg diktatora. I jedva ga je pobijedila, premda su sve vladine stranke bile ujedinjene protiv mladog Prime. Osamdeset hiljada bivših vladinih birača se je usteglo. To je od velike važnosti za Španiju.

⁸ Vlada je zabranila tu zelenu vrvicu, kao i svaku aluziju na monarhiju.

Šta će dakle iz toga svega biti? Sigurno je, da je intenzivni katolički život porastao kod dobrih i kod onih, koji su bili popustili. Zli i indiferentni su pali još dublje. — U političkom pogledu — teško je proricati. Dok iziđu ovi reci možda će se horizont malo pročistiti, i ako mi izgleda još prerano.

Prosudjući španjolske probleme ne smije se nikako pomiješati vjera s politikom, jer Španjolska je i nadalje religiozna, Španjolska je u ogromnoj većini još uvijek čisto katolička. I ove kušnje je samo učvršćuju, ventiliraju. U vatri se zlato čisti. Suhe su grane opale i stablo izgleda mnogo ljepše, mnogo čišće, mnogo bujnije. Španjolska može promijeniti sto režima, ali duše ne može promijeniti. Stoga će katolička vjera vladati srcima i dušama španjolskog naroda, ili će se inače raspasti kao kakav raskomadani mozajik, kad se prekine veza, koja je spajala razne heterogene dijelove jezika, običaja i karaktera.

Andrija Glavaš D. I.